

вих законів; закріплення принципу відповідальності держави перед громадянами за допомогою нового джерела права – прецеденту. Також не менш важливим є виділення основних п'яти ознак, які тлумачать правозаконність як вимогу до панування справедливості в правовій державі. Характерні змістовні ознаки не просто надають дефініцію поняття, а знаходять реальне втілення в суспільному житті та є гарантією існування правозаконності та сприяють її подальшому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/zakonnistj> (дата звернення: 07. 01. 2021).
2. Мосьондз С. О. Феномен правозаконності як сучасна теоретико-правова модель. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 19. С. 4–10
3. Утченко С. П. Аристотель и его время. Москва : СПб., 1972. 274 с.
4. Дюгі Л. Соціальне право. Індивідуальне право. Перетворення держави. Москва : СПб., 1984. 295 с.

Ключові слова: право законність, правовий ідеал, правова система, джерела права, закон.

Key words: law legality, legal ideal, legal system, sources of law, law.

КОШЛЯК НАТАЛІЯ ЕДУАРДІВНА

*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
аспірант кафедри загальноправових дисциплін*

ВИДИ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є об'єктом наукових досліджень в межах різних галузевих правових наук. Але проблематика забезпечення громадянським суспільством прав і свобод внутрішньо переміщених осіб на професійному науковому рівні потребує більшої уваги, про що свідчить і незначна кількість праць на цю тему, зокрема з теорії права. Разом із тим велика кількість робіт на цю тему не є гарантуванням ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб та являє переважно наукову цінність як теоретичні знання з приводу конкретного соціально-правового явища. Більш вірним підходом в цьому плані буде визначення різних методологічних установок, які так чи інакше співвідносяться між собою, для того, щоб окреслити законодавчі перспективи впровадження елементів грома-

дянського суспільства у практичну сферу. З цього приводу формується і більш комплексне уявлення про інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення прав ВПО.

Проблематику громадянського суспільства під різним кутом зору досліджували В. Авер'янов, В. Андрейцев, В. Бабкін, О. Батанов, Є. Головаха, М. Козюбра, А. Колодій, В. Кравченко, В. Кравчук, М. Михальченко, Л. Наливайко, М. Орзіх, О. Петришин, В. Погорілко, В. Селіванов, О. Скрипнюк, В. Тацій, С. Тимченко, Ю. Тодика, Ю. Шемшученко, В. Шаповал та багато інших авторів.

З метою повного дослідження інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, а також основних напрямів державно-правового механізму їх формування та функціонування, інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення прав і свобод ВПО можна класифікувати на такі *види*: 1) інститути громадянського суспільства у сфері надання кваліфікованої юридичної допомоги ВПО – адвокатура, громадські об'єднання адвокатів, нотаріат; 2) інститути громадянського суспільства у сфері захисту політичних прав ВПО – політичні партії; 3) інститути громадянського суспільства у соціально-економічній та культурній сферах захисту прав ВПО – громадські об'єднання, некомерційні громадські організації, громадські фонди, громадські рухи, установи, професійні спілки, засоби масової інформації, волонтери, інститути освіти, інститути місцевого самоврядування (громади), а також релігійні організації; 4) інститути громадянського суспільства, що захищають права ВПО, які відносяться до спеціальних категорій громадян (жінки, діти, особи з інвалідністю тощо).

Наразі в Україні функціонує велика кількість різноманітних об'єднань громадян, зазвичай усі вони охоплюються загальною дефініцією «громадські організації та об'єднання». Класифікація громадських об'єднань та організацій досить складна через їхнє різноманіття. У відповідності із Законом України «Про громадські об'єднання», останні за організаційно-правовою формою утворюються як громадська організація або громадська спілка (ст. 1). Громадські організації, відповідно до законодавства, повинні бути зареєстровані, мати фіксоване членство, керівні органи, які обираються на зборах, статут, практикувати організаційно-правові форми некомерційних організацій. Громадські спілки – це громадське об'єднання, засновниками якого виступають юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) – юридичні особи приватного права, а також фізичні особи [1]. Законодавством допускаються і інші форми об'єднань, наприклад, громадські рухи, які або не мають фіксованого членства, або складаються з колективних членів – інших громадських об'єднань та (або) організацій, які нерідко доповнюються індивідуальними членами (лідерами), якими можуть бути відомі громадські та державні діячі. Громадські рухи можуть мати статут, керівні органи, які зазвичай складаються з лідерів і призначених на паритетних засадах представників колективних членів.

Як інститут громадянського суспільства із захисту прав внутрішньо переміщених осіб громадські об'єднання є формою забезпечення балансу публічних, корпоративно-групових, приватних та інших інтересів ВПО на основі динамічної взаємодії з владними інститутами. Роль держави у цьому процесі зводиться до функції незалежного та незацікавленого арбітра, покликаного слідкувати за дотриманням норм чинного законодавства, забезпечувати рівний доступ громадських об'єднань до процесів вироблення політики та фіксувати у своїх рішеннях досягнутий баланс інтересів, що дозволяє громадським об'єднанням стати гарантом забезпечення, реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. Важливість ролі громадських об'єднань у процесі захисту прав внутрішньо переміщених осіб вимірюється і через кількісні показники. Наприклад, протягом 2020 року територіальними органами Міністерства юстиції України зареєстровано 4285 громадських об'єднань, проведено державну реєстрацію змін до відомостей щодо 3672 громадських об'єднань та зареєстровано 14 всеукраїнських громадських організацій [2].

Варто зазначити, що в науковій літературі [3, с. 13] громадські правозахисні об'єднання небезпідставно вважаються основним суб'єктом реалізації правозахисних функцій громадянського суспільства. Як вірно зауважує з цього приводу Ю. Разметаєва, права людини є підставою утворення і дії деяких інститутів громадянського суспільства [4, с. 312], однак для громадських організацій та об'єднань притаманна універсальна проблема, яка відбивається і на якості забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб – багато з цих організацій існує лише «на папері», а інтереси соціальних груп та їх захист часто лише декларуються у програмах та гаслах або ж для ідеологічного впливу на свідомість людей, або ж для задоволення власних амбіцій окремих лідерів.

Також до системи інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можна відносити і політичні партії. Їхня мета – через вибори потрапити до органів державної влади та набути можливостей щодо безпосереднього впливу на прийняття важливих для держави рішень. Водночас представництво внутрішньо переміщених осіб у політичних партіях залишається на низькому рівні, і у динаміці забезпечення прав і свобод ВПО політичними інститутами з точки зору підвищення якості цього процесу дана проблематика має стати окремим питанням, що підлягає вирішенню шляхом застосування широкого спектру правових засобів.

У механізмі забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб важливим напрямком є діяльність інститутів громадянського суспільства, що захищають права внутрішньо переміщених осіб, які відносяться до спеціальних категорій громадян (жінки, діти, особи з інвалідністю тощо). Дійсно, для окремих ВПО існує проблема «подвійної соціальної вразливості» – окрім офіційно наданого статусу, деякі з них належать до груп населення, які за міжнародним і національним правом потребують додаткового захисту із застосуванням спеціальних правових засобів та інструментів. Так, В. Мельник, досліджуючи процес

становлення недержавного соціального захисту осіб з інвалідністю через призму діяльності інститутів громадянського суспільства, пов'язує це з такими факторами: 1) відсутність єдиної концепції розвитку недержавного соціального захисту осіб з інвалідністю; 2) застарілість та неефективність законодавства про соціальний захист, яке надає переваги державному соціальному захисту; 3) відсутність механізмів адаптації міжнародних соціальних стандартів; 4) відсутність належної мотивації інститутів громадянського суспільства; 5) відсутність партнерства та підтримки у взаєминах держави та інститутів громадянського суспільства; 6) недосконалість, застарілість та неефективність системи соціальних прав осіб з інвалідністю; 7) низький рівень державних соціальних стандартів та гарантій; 8) відсутність єдиного реєстру осіб з інвалідністю, який би враховував нозологічні, медико-реабілітаційні, соціальні та інші адаптаційні чинники; 9) відсутність державного нагляду та контролю [5, с. 66]. Ці та інші фактори актуальні у питаннях якісного забезпечення громадянських, соціальних та інших прав жінок, дітей, людей з інвалідністю, людей похилого віку зі статусом внутрішньо переміщених осіб.

Враховуючи різноманітні теоретичні конструкції щодо функціонування інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб проблемним питанням залишається удосконалення їх діяльності в цьому напрямку. Більш точне уявлення про характер інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод ВПО дає їх практична діяльність, але і вона буває суперечливою. Сутність громадської організації (об'єднання) визначається тим, як насправді вона вирішує конкретні питання, що зачіпають життєві інтереси різних соціальних верств та груп, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Назва, програма, чисельний та соціальний склад, персональний склад лідерів, інші параметри та характеристики інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є лише додатковими критеріями щодо сутності цих утворень.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження, можна зробити такі висновки. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення прав і свобод ВПО можна класифікувати на такі види: 1) інститути громадянського суспільства у сфері надання кваліфікованої юридичної допомоги ВПО – адвокатура, громадські об'єднання адвокатів, нотаріат; 2) інститути громадянського суспільства у сфері захисту політичних прав ВПО – політичні партії; 3) інститути громадянського суспільства у соціально-економічній та культурній сферах захисту прав ВПО – громадські об'єднання, некомерційні громадські організації, громадські фонди, громадські рухи, установи, професійні спілки, засоби масової інформації, волонтери, інститути освіти, інститути місцевого самоврядування (громади), а також релігійні організації; 4) інститути громадянського суспільства, що захищають права ВПО, які відносяться до спеціальних категорій громадян (жінки, діти, особи з інвалідністю тощо).

Список використаних джерел:

1. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012. № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1.
2. Розвиток інститутів громадянського суспільства у 2020 році. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/rozvitok-institutiv-gromadyanskogo-suspilstva-u-2020-rotsi?fbclid=IwAR1_U9ZNMLXaTj4ZigtqN4rT5tTGqHDOViWnboJsqqWFb3z9llzx3_2OMHw
3. Косілова О. І. Правозахисні функції громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 10 (190). С. 10–13.
4. Разметаєва Ю. С. Права людини у системі інститутів громадянського суспільства: аксіологічний вимір. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 40. С. 310–313.
5. Мельник В. П. Інститути громадянського суспільства та їх роль у становленні недержавного соціального захисту осіб з інвалідністю: науково-теоретичний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29(68), № 4. С. 65–70.

Ключові слова: інститути громадянського суспільства, внутрішньо переміщені особи, права та інтереси внутрішньо переміщених осіб, види інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Key words: civil society institutions, internally displaced persons, rights and interests of internally displaced persons, types of civil society institutions as subjects of ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons.